

OBCHOD NA KORZE

FILMOVÝ KLUB

číslo 46

2018

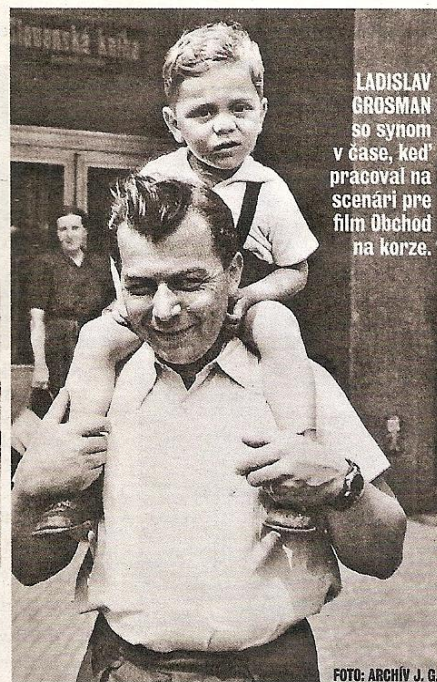

Námestie v Humennom v časoch tzv. slovenského štátu.

FOTO: ARCHÍV M. H.

OBCHOD NA KORZE ZAKÁZAL NATOČIŤ ALEXANDER DUBČEK

LADISLAV GROSMAN so synom v čase, keď pracoval na scenári pre film Obchod na korze.

FOTO: ARCHÍV J. G.

Nechcený a na dvadsať rokov do trezoru zamknutý film, zakázaný autor jeho scenára. Aj také peripetie sprevádzali vznik a osud **OBCHODU NA KORZE**, najslávnejšieho filmu slovenských filmárov.

Všetku slávu za jediný slovenský film ovenčený americkým Oscarom zožala režisérka dvojica Ján Kadár – Elmar Klos a predstavitelia hlavných postáv Obchodu na korze Jozef Kroner a Ida Kamińska. Ten, ktorý tento nový príbeh napísal, ostal roky v zabudnutí.

Tak rozhodla o spisovateľovi a scenáristovi Ladislavovi Grosmanovi, humenskom rodákovi, vtedajšia moc. Komunistických funkcionárov iritovalo, že vo svojom životopise mal aj dva údaje, ktoré im akosi nevoňali. Ako už naznačuje jeho priezvisko, Ladislav Grosman bol Žid,

a ešte nestráviteľnejšie bolo pre súdruhov to, že po sovietskej okupácii v roku 1968 emigroval aj s kópiou Oscara do Izraela. A to už bolo celkom neodpuštiteľné. Ladislava Grosmana nezachránilo pred nepriazňou mocných a všemocných ani to, že počas tzv. slovenského štátu bol internovaný v tábore nútených prác, ba ani to, že proti fašistom bojoval v Slovenskom národnom povstaní. Boli to slabé karty, nemohli prebiť Grosmanove „previnenia“.

Emigrácia do Izraela

Veľký dlh našej spoločnosti voči Ladislavovi Grosmanovi sa rozhodlo splatiť svojmu rodákovi mesto Humenné, ktoré oslovilo publicistov Annu a Mariána Šimkuličových, aby mu v tom pomohli. „Pätnásť rokov života sme venovali tejto téme, ale rozhodne neľutujeme tie dni strávené pri pátraní v archívoch a pri rozhovoroch s pamätníkmi, rodinou a rovesníkmi Ladislava Grosmana, lebo sa nám aspoň čiastočne podarilo na-

praviť krivdu, ktorú na našom rodákovi spáchal minulý režim. Je nám ľúto, že sa toho nedožil aj pán Grosman, no jeho nevšedný príbeh, ktorý sme pretavili do knižnej podoby, sa páči spisovateľovej manželke Edite, ktorá žije dnes so synom Jiřím v Kanade,“ tešia sa z výsledku dlhoročného pátrania v archívoch a desiatkach rozhovorov s pamätníkmi významných udalostí manželia Šimkuličovi.

Vzácnne svedectvo z čias, keď Ladislav Grosman písal filmový príbeh z obdobia tzv. slovenského štátu, získali publicisti z Humenného od spisovateľovho syna, hudobníka Jiřiho Grosmana: „Keď vznikol Obchod na korze, mal som okolo 11 rokov. Viem, že film vychádzal z otcovej poviedky, ktorá najprv vyšla v slovenčine pod názvom Pasca a potom v češtine ako Past. Otec v tom čase nemal žiadne skúsenosti s písaním filmových scenárov a napriek tomu napísal úžasný scenár s dialógmi ostrými ako britva, ale aj s citom pre ľudskú slabosť, zbabelosť i odvahu človeka, so štýlom a zaujatím, za ktoré by sa nemusel hanbiť ani Maupassant či Čechov, otcove

Hlavné postavy v Obchode na korze zahráli poľská herečka IDA KAMIŇSKÁ a JOZEF KRONER.

FOTO: RTVS

Štátom požehnaný holokaust

Už krátko po vzniku samostatného „slovenského štátu“, verného satelitu Nemeckej ríše, sa súčasťou vládneho programu stalo riešenie tzv. židovskej otázky. V apríli 1939 vládne nariadenie

vymedzovalo pojem Žid. Na základe tohto dokumentu bol obmedzený počet Židov v niektorých povolaniach, bol to začiatok zbavovania Židov základných ľudských práv. Štát ich začal systematicky oberať aj o majetky, osvedčenou metódou bola arizácia ich obchodov, krčiem, fabrik. Za každého deportovaného Žida sa zaviazala vláda zaplatiť Nemecku 500 ríšskych mariek. Hrozbu

smrti v plynových komorách prežilo zo 70-tisíc deportovaných židovských občanov iba zopár šťastlivcov.

Muži židovského pôvodu z Humenného boli v roku 1939 zaradení do pracovného práporu.

FOTO: ARCHÍV MÚZEA ŽIDOVskej KULTÚRY

rista

najväčšie literárne vzory. Otec písal scenár hlavne po nociach a víkendoch, po úspechu filmu sa stal profesionálnym scenáristom na Barrandove.“

Ladislav Grosman pripravoval po príchode na Barrandov ďalší scenár, ktorý vychádzal z jeho novely Nevesta. Aj ten mal režirovať Ján Kadár. Lenže do Československa vtrhla „internacionálna pomoc“ armád Varšavskej zmluvy a plány filmárov sa razom vyparili ako éter. Kadár zutekal pred normalizátormi do USA, Grosman s manželkou Editou a synom emigrovali do Viedne, napokon skončili v Izraeli. „Ladislav Grosman sa stal profesorom literatúry na Univerzite Bar-Ilan a profesorom scenáristiky na Telavivskej univerzite. Rýchlo sa naučil po hebrejsky a, ako nám povedal jeho syn, po dvoch rokoch sa stal dokonca najobľúbenejším profesorom fakulty. Bolo o ňom známe, že občas pozval študentov domov na tureckú kávu i cigaretu, určite kvalitnejšiu než boli u nás lacné lipy. V tom čase sa už v Československu meno Grosmana v tlači objaviť nesmelo,“ hovorí publicista Marián Šimkulič.

Zhrozený režisér

Spisovateľ Ladislav Grosman zobrazoval vo svojich poviedkach a novelách najmä život a masovú, štátom podporovanú likvidáciu židovskej komunity v rodnom meste. Pred vojnou žilo v Humennom asi 2 500 Židov, počas vojnového „slovenského štátu“ väčšina skončila v koncentračných táboroch, ich majetok bol rozdelený medzi „správnych“ Slovákov. Pamätná tabuľa na budove Mestského úradu v Humennom pripomína, a dnes už aj varuje, že v roku 1942 po násilnom odtransportovaní zahynulo v koncentračných táboroch 2 200 Humenčanov židovskej národnosti. Podľa neonacistov, uslašených už aj v slovenskom parlamente, holokaust vraj neexistoval. Ako sa zvyklo na Slovensku najnovšie tvrdiť, skutok sa nestal. Hoci zo Slovenska bolo deportovaných do koncentračných táborov 70-tisíc Židov.

Pri pátraní po detailoch zo života Ladislava Grosmana zistili manželia Šimkuličovi aj niekoľko prekvapujúcich faktov. Napríklad aj to, že film sa vraj mal pôvodne natáčať v Humennom. Lenže filmári pri návšteve Humenného rýchlo zistili, že vynovené námestie je pre film príliš moderné. Režisér Kadár uvažoval, že film by mohli natočiť v Rožňave, kde

Ružovej ulice, kde stáli presne také malé domčeky, aké do filmu potreboval. Sabinovčanov vytočilo, keď Kadár po prehliadke Sabinova bez okolkov vyhlásil: „V živote som zaostalejšie mesto ako toto nevidel!“

Slávny obchod bol v Humennom

Práve preto premiestnili tvorcovia filmu vojnový príbeh odohrávajúci sa v galantérii pani Lautmanovej z Humenného do Sabinova. V skutočnosti stál obchod na humenskom korze. Tak ako to pri návšteve mesta potvrdila pani Edita, manželka Ladislava Grosmana. Ale aj ďalší starší Humenčania, ktorí dnes žijú v Izraeli, jednoznačne potvrdili, že obchod stál na humenskom korze. „Aj ja si pamätám, kde ten obchod stál. Mamka tam chodievala k starej pani Židovke, ktorá predávala gombíky a nite. Obchod na korze nie je žiadna fikcia, ale autentická udalosť skutočnej →

HISTÓRIA

ŽIVOT

Vo filme si zahrali aj ženy z Drienice.

→ starej židovskej vdovy. A ľudia by mali okolo tohto miesta chodiť s pietou,“ uvádza vo svojich spomienkach humenský rodák, spisovateľ František Palonder.

Hoci dvaja z troch tvorcov Obchodu na korze – Ján Kadár a Ladislav Grosman – boli Slováci, príbeh odohrávajúci sa v časoch tzv. slovenského štátu sa netočil pod záštitou bratislavskej Koliby, ale pod gesciou pražského Barrandova. Odpoveď na túto malú záhadu ukrývajú archívy s dokumentmi vedenia komunistickej strany. Na Slovensku sa o tom akosi taktne mlčí, no pravda je taká, že proti natočeniu filmu bol vtedy prvý tajomník Komunistickej strany Slovenska Alexander Dubček. Scenár síce schválila stranícka ideologická komisia, no Dubček bol z neho rozhorčený, podľa jeho názoru negoval Slovenské národné povstanie. Vedenie ateliérov Koliba ustúpilo politickému nátlaku komunistov a rozhodlo sa dať Obchodu na korze stopku. Dubčekov nesúhlas sa dostal až do rúk prezidenta a prvého tajomníka Ústredného výboru Komunistickej strany Československa Antonína Novotného. Vedelo sa o ňom, že nemá rád Slovákov, možno natruc Dubčekovi dal slovenským filmárom súhlas na natočenie filmu v barrandovských filmových štúdiách v Prahe.

Keď Obchod na korze získal v kategórii cudzojazyčný film najvyššie ocenenie, ozývali sa

Manželka GROSMANOVCI v roku 1975, po emigrácii do Izraela.

hlasy konzervatívnych komunistov, že Oscara treba vrátiť Američanom. Lebo je vraj nanajvýš podozrivé, keď nás chváli nepriateľ. Určite bude za tým čosi nekalé...

Najlepšie honoráre dostali gazdovia

O rýchlej ceste Obchodu na korze k svetovému úspechu povedal scenáristov priateľ, spisovateľ Arnošt Lustig, že spočiatku film nemal úspech. Dokonca jeden režisér po premietaní pre filmárov ukázal palcom dole. „Film predali do Ameriky za päťtisíc dolárov kanadskej distribútorky, ktorá ho poslala do súťaže v Los Angeles. Keď film získal Oscara, zarobila na ňom milión osemstotisíc dolárov. Naraz to bolo majstrovské dielo a do Prahy sa vrátilo toto dielo nechcené na Slovensku na vavrínoch. Grosman sa cez noc stal známym a na Barrandov ho prijali ako scenáristu,“ približuje udalosti po oscarovej noci publicistka Anna Šimkuličová.

August 1968 vyhnal do emigrácie dvoch tvorcov oscarového príbehu – režiséra Jána Kadára a scenáristu Ladislava Grosmana. Druhý režisér Elmar Klos ostal doma, normalizátori ho však od filmu odstavili. A Obchod na korze komunisti zatvorili na dvadsať rokov do trezoru. Grosmanova novela, ktorá bola základom scenára oscarového filmu, bola preložená do češtiny, ruštiny, poľštiny, nemčiny, angličtiny, švédčiny i hebrejčiny. V roku 1969 ešte vyšla v Československu Grosmanovi zbierka krátkych próz Nevěsta, autor však už rok žil v Izraeli, a tak sa o tomto diele písať nesmelo.

Podľa scenáristu, herca a režiséra Martina Šulíka vyvrátil

Grosmanov scenár mýtus o našej holubičej povahe. „Grosman ukázal, že v rozhodujúcom momente sme sa nedokázali vzoprieť zlu a naša zbabelosť mala tragické následky. Dodnes túto jednoduchú pravdu nepočúvame radi. Možno preto Obchod na korze nevznikol na bratislavskej Kolibe, ale v ateliéroch pražského Barrandova,“ povedal Šimkuličovcom pri trpezlivom skladaní mozaiky životného príbehu Ladislava Grosmana známy filmový tvorca.

Filmári strávili v starobyľom Sabinove v lete 1964 takmer štyri mesiace. S pomocou historika Juraja Vrábela sa manželom Šimkuličovcom podarilo dopátrať aj k tomu, aké honoráre vyplácali filmári komparzistom. Deti, ktoré sa vo filme len mihli, dostali desaťkorunáčku, gazdinky na trhu s husou pod pazuchou si zarobili za deň päťdesiat korún, gazdovia s konským povozom si zarobili dvojnásobok. Vo filme si zahrli

ženy z Drienice. Na nakrúcanie v Prahe cestovali vlakom, prvou triedou, hoci mohli cestovať lietadlom. Režisér Kadár trval na tom, aby gombíky v obchode pani Lautmanovej kupovali v miestom nárečí.

Autentické svedectvo o nacistickom besnení podáva pani Edita, manželka Ladislava Grosmana, ktorá dnes žije v Kanade. „Bola som jednou z tých, ktorú medzi prvými deportovali do vyhladzovacieho tábora v Auschwitzu. Otec sa nevzoprel, keď som dostala oznam, že mám odísť pracovať. Aké boli prvé chvíle v koncentráku? Unavené sme si ľahli na slamu a zaspali. Transport bol hrozný, bez jedla, bez vody. Dostali sme misu a lyžicu na biednu stravu. Dva roky som žila kvôli tuberkulóze v strašných bolestiach, ktoré som skrývala, len aby som sa vyhla plynovej komore.“

V polovici januára 1945 vyrazila pani Edita z Auschwitzu na pochod smrti. Tých, ktorí sa nevládali brodiť po pás v snehu, fašisti zastrelili.

„Keď nás v Gothune Nemci začali zhromažďovať na ďalší pochod, s niektorými spoluväzenkyňami sme sa ukryli. O dva dni neskôr prišla Červená armáda. Pešo, cez rozbombardovanú Varšavu som mierila domov, do Humenného. Čakali ma mama i otec a čakal ma aj môj budúci manžel Lacko Grosman,“ zaspomínala si pri nedávnej návšteve Slovenska pani Edita Grosmanová.

„V Izraeli otec naďalej publikoval poviedky, napísal aj dve knihy. Ale ja som vedel, že keď je autor odtrhnutý od svojho podhubia, písať autenticky je stále ťažšie a namáhavejšie. Napriek tomu, keď náhle vo veku 59 rokov zomrel na infarkt, pracoval na svojom životnom magnum opus – Adam, syn človeka. Mal už napísaných vyše tisíc strán, dielo sa dodnes rediguje a s mamou dúfame, že uvidí svetlo sveta,“ podáva svedectvo o poslednom diele oscarového scenáristu Ladislava Grosmana jeho syn Jiří.

PETER LIČÁK

22.¹⁰

ČT 2

Obchod na korze

VOJNOVÁ DRÁMA ★★★ Snímka je prepisom novely Pasca slovenského spisovateľa Ladislava Grosmana, ktorá vyšla v roku 1962

V roku 1942 prijíma fašistická vláda Slovenského štátu norimberské zákony. Poctivý a slušný človek, stolár Tóno Brtko sa stane vďaka švagrovi jedným z arizátorov v obchode starej židovskej vdovy Rozálie Lautmannovej. Polohluchá pani nechápe, čo sa v krajine deje, a považuje Tóna za svojho pomocníka. I keď je obchod s galantériou nevýnosný, Brtko v ňom zostáva a doma i na verejnosti predstiera, že arizuje. V skutočnosti u starenky renovuje starý nábytok a ona sa začne o ňo starať ako o syna. Príde však deň, keď všetci Židia dostanú predvolanie do transportu okrem pani Lautmannovej. Tóno sa ju spočiatku snaží ukryť, neskôr ju prehovára, aby sa sama prihlásila. Snímka získala Oscara za najlepší cudzojazyčný film. Po smrti režiséra Jána Kádára ukradli zlodeji z jeho prázdneho bytu spomínanú sošku. 121' > 0.10

ČR, SR, 1965, r. Ján Kádár, Elmar Klos, h. Ida Kamińska (foto), Jozef Kroner (foto), František Zvarík, Hana Slivková, Martin Hollý st., Elena Pappová-Zvaríková, Martin Gregor, Adam Matejka, Mikuláš Lladžinský, Alojz Kramár

UNIKÁTNE FOTKY: Oscarový film Obchod na korze sa natáčal v Sabinove

Pred 10 rokmi utvorili nadšení divadelní pracovníci v Martine novú profesionálnu divadelnú scénu. Laureát štátnej ceny Jozef Kroner, 8. februára 1954. *Foto: TASR/J. Teslík*

Vďaka portálu Vtedy.sk prinášame unikátne dobové fotografie s originálnymi popiskami.

Autor Teraz.sk Editor **Marianna Budajova**

17. apríla 2016 10:30

Bratislava/Sabinov 17. apríla 2016 (Teraz.sk) - V pondelok 18. apríla uplynie 50 rokov od ceremónie odovzdávania cien americkej Akadémie filmových umení a vied, na ktorej získal Oscara slovenský film Obchod na korze (1965).

Aj obyvatelia Sabinova si tento rok pripomenú 50. výročie udelenia Oscara filmu Obchod na korze. Napriek tomu, že historické udalosti, ktoré podnietili vznik tohto diela, nie sú pre mesto ani celé Slovensko príliš lichotivé, obyvatelia sú hrdí na to, že sa tento vynikajúci film natáčal v ich meste.

Vďaka portálu Vtedy.sk prinášame unikátne dobové fotografie s originálnymi popiskami.

Natáčanie scén filmu Obchod na korze v Sabinove, ktoré sa objavuje v úvodných titulkoch filmu Obchod na korze. Na balkóne MsÚ režisér Ján Kadár a kameraman Vladimír Novotný, leto 1964.

Foto: Archív zberateľa Jozefa Mika, autor A. Leššo

Deportácie Židov zo Slovenska. Snímka je z 15. apríla 1942. Foto: TASR - reprodukcia

Nakrúcanie finálnej scény v Sabinove s postavenou Mohylou víťazstva, leto 1964.

Foto: Archív zberateľa Jozefa Mika, autor A. Leššo

Popredný člen Slovenského národného divadla v Bratislave Jozef Kroner je jedným z najobľúbenejších slovenských divadelných, filmových a televíznych hercov. Na Medzinárodnom filmovom festivale v Cannes dostal za hlavnú úlohu vo filme režiséra Jána Kadára a Elmara Klosa *Obchod na korze* cenu za herecký výkon. Diplom za herecký výkon, 21. januára 1966.

Foto: TASR - M. Borodáčová

Magdaléna Magyarová zo Sabinova účinkovala v komparze pri nahrávaní filmu *Obchod na Korze* v lete 1964. V tom čase mala 16 rokov. V súčasnosti učí na Spojenej škole v Sabinove, 8. apríla 2016.

Foto: TASR - J. Lašák

Natáčanie oscarového filmu *Obchod na korze* v Sabinove symbolicky pripomína priečelie jedného z tamajších obchodov. V tomto objekte však žiadne scény nenakrúcali. Pred obchodom stojí autor novej publikácie o legendárnom filme, ktorá vyjde v júni tohto roka, historik Juraj Vrábel, 8. apríla 2016.

Foto: TASR - J. Lašák

<http://www.teraz.sk/magazin/archiv-fotky-obchod-na-korze-sabinov/191993-clanok.html>

SABINOV – Oscarové mesto.

Snáď každý z nás pozná film *Obchod na korze*. Niektorí z nás vedia aj to, že tento film sa nakrúcal v neďalekom Sabinove a získal prestížnu sošku Oscara. Deň pred jeho uvedením v našom kine sme navštívili toto Oscarové mesto. Túto akciu pre fanúšikov filmového umenia spoločne zorganizoval Filmový klub & Počítačový a fotografický klub. Prešli sme sa po námestí, zastavili na známych miestach a pri objektoch, ktoré sme mali možnosť o deň neskôr vidieť na plátne nášho kina. Na miesta filmovania našich prijímateľov sociálnej služby sprevádzali Mgr. Branislav Brunner a Mgr. Miroslav Kulha.

Táto akcia predchádzala už spomínanému premietaniu filmu *Obchod na korze* a uvedeniu dokumentu o tejto výnimočnej udalosti spred 50-tych rokov.

Vydané pre **FILMOVÝ KLUB**

Príspevky: **Mgr. Miroslav KULHA**

Grafická úprava a tlač: **Mgr. Miroslav KULHA**

Text neprešiel jazykovou úpravou

© 2018